



จริยธรรมทางการเมืองในโลกแห่งความไม่แน่นอน การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐ และความรับผิดชอบสาธารณะ

POLITICAL ETHICS IN AN AGE OF UNCERTAINTY RECONSTRUCTING THE FOUNDATIONS OF THE STATE AND PUBLIC RESPONSIBILITY

กัมัยธร มงคลกุล^{1*}

Kamaithorn Mongkolkul^{1*}

*Corresponding Author E-mail: kamaithonmcu@gmail.com

Received May 2, 2026; Revised July 10, 2026; Accepted July 26, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์จริยธรรมทางการเมืองภายใต้บริบทโลกแห่งความไม่แน่นอน โดยอาศัยการทบทวนวรรณกรรมและการวิเคราะห์เชิงปรัชญา รัฐศาสตร์ร่วมกับแนวคิดของนักวิชาการไทย ผลการศึกษาพบว่า ความไม่แน่นอนได้เปลี่ยนบทบาทของรัฐสู่การกระจายอำนาจและการทำงานแบบมีส่วนร่วม ความชอบธรรมของรัฐจึงขึ้นอยู่กับความโปร่งใส ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชน มากกว่าการยึดโยงกับโครงสร้างอำนาจเพียงอย่างเดียว บทความเสนอกรอบแนวคิดจริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ อำนาจ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม ซึ่งเชื่อมโยงกันเพื่อเริ่มสร้างเสถียรภาพ ความชอบธรรม และขีดความสามารถของรัฐในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งเป็นแนวทางสำหรับการกำหนดนโยบายสาธารณะและการพัฒนารัฐาภิบาลในสังคมสมัย

คำสำคัญ: จริยธรรมทางการเมือง; ความไม่แน่นอน; ความชอบธรรมของรัฐ; ความรับผิดชอบสาธารณะ; การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐ

Abstract

This academic article aimed to analyze and synthesize political ethics in the context of global uncertainty through a literature review, political philosophy, and Thai scholarly perspectives. The study was found that uncertainty has

¹ นักวิชาการอิสระ

¹ Independent Scholar



transformed the role of the state toward decentralized and collaborative governance. State legitimacy increasingly depended on transparency, justice, accountability, and public participation rather than institutional authority alone. The article proposed a dynamic political ethics framework consisting of four interrelated dimensions: power, justice, accountability, and participation. This framework provided a conceptual basis for strengthening state legitimacy, political stability, and governance capacity while guiding public policy design, good governance, and participatory governance in an era of increasing uncertainty.

Keywords: Political Ethics; Uncertainty; State Legitimacy; Public Accountability; Reconstruction of State Paradigms

บทนำ

ความไม่แน่นอนได้กลายเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของสังคมร่วมสมัยที่มีผลกระทบต่อกโครงสร้างอำนาจและบทบาทของรัฐอย่างลึกซึ้ง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และสังคมในระดับโลกได้ทำให้รูปแบบของรัฐแบบดั้งเดิมซึ่งอาศัยอำนาจรวมศูนย์ไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันในหลายมิติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาสาธารณะในยุคปัจจุบันมีลักษณะที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้รัฐต้องเผชิญกับข้อจำกัดในการควบคุมและกำหนดทิศทางของสังคม การบริหารจัดการแบบเดิมจึงไม่เพียงพอในการรองรับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว (ประเวศ วะสี, 2550) ความไม่แน่นอนได้กลายเป็นลักษณะเชิงโครงสร้างของสังคมร่วมสมัย ซึ่งส่งผลต่อบทบาทของรัฐอย่างลึกซึ้ง ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้เป็นเพียงปรากฏการณ์ชั่วคราว หากแต่เป็นสภาพปกติของโลกยุคใหม่ที่เต็มไปด้วยความเสี่ยงและความไม่แน่นอน (Beck, 1992) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารรัฐในยุคปัจจุบันไม่สามารถยึดติดกับรูปแบบเดิมที่เน้นความมั่นคงและการควบคุมได้อีกต่อไป ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดสังคมเครือข่ายที่อธิบายว่าอำนาจมิได้รวมศูนย์อยู่ที่รัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่กระจายตัวอยู่ในเครือข่ายของภาคส่วนต่าง ๆ (Castells, 2010) การกระจายตัวของอำนาจในลักษณะนี้ทำให้รัฐต้องปรับบทบาทจากผู้ควบคุมไปสู่ผู้ประสาน ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยที่โครงสร้างแบบรวมศูนย์ไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาที่ซับซ้อนได้อย่างเพียงพอ (ประเวศ วะสี, 2550) การเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดสากลกับบริบทไทยจึงช่วยให้เห็นว่าปัญหาของรัฐบาลได้เป็นเพียงปัญหาเฉพาะพื้นที่ แต่เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของโลก

ความไม่แน่นอนในบริบทของสังคมไทยสะท้อนผ่านความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบของความขัดแย้งทางอุดมการณ์ ความเหลื่อมล้ำ และการ



เปลี่ยนผ่านของอำนาจ ปรากฏการณ์เหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องระหว่างโครงสร้างของ
รัฐกับความต้องการของประชาชน ส่งผลให้เกิดวิกฤตความชอบธรรมและความไว้วางใจต่อ
สถาบันทางการเมือง การใช้อำนาจทางกฎหมายเพียงอย่างเดียวจึงไม่สามารถสร้างเสถียรภาพ
ของระบบการเมืองได้ หากปราศจากฐานของจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสาธารณะ
(สุรเกียรติ์ เสถียรไทย, 2558) ในขณะเดียวกัน การกระจายตัวของอำนาจไปสู่ภาคส่วนต่าง ๆ ทั้ง
ภาคธุรกิจ ภาคประชาสังคม และเครือข่ายดิจิทัล ได้เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับ
สังคมอย่างมีนัยสำคัญ อำนาจไม่ได้อยู่ในมือของรัฐเพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป แต่กระจายตัวอยู่ใน
รูปแบบของเครือข่ายที่มีความหลากหลาย การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้รัฐต้องปรับบทบาทจากผู้ใช้อำนาจ
ไปสู่ผู้ประสานและผู้สร้างเงื่อนไขของความร่วมมือ การเพิ่มขึ้นของการเข้าถึงข้อมูลและ
การสื่อสารในยุคดิจิทัลยังทำให้ประชาชนมีบทบาทมากขึ้นในการตรวจสอบและกำหนดทิศทาง
ทางการเมือง ความคาดหวังต่อรัฐในด้านความโปร่งใส ความยุติธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม
เพิ่มสูงขึ้น การไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังดังกล่าวได้จะนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจและ
ความขัดแย้ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบการเมืองโดยรวม

ภายใต้บริบทดังกล่าว จริยธรรมทางการเมืองจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกที่ช่วย
กำกับการใช้อำนาจและสร้างความสมดุลระหว่างรัฐกับประชาชน แนวคิดธรรมาภิบาลซึ่งเน้น
ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบต่อสังคม ได้ถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการปรับตัวของรัฐ
ในยุคที่ความไม่แน่นอนเพิ่มสูงขึ้น (อมรวิรัช นาคทรพร, 2560) อย่างไรก็ตาม การพัฒนา
จริยธรรมทางการเมืองในบริบทของความไม่แน่นอนไม่สามารถอาศัยกรอบแนวคิดแบบคงที่ได้
แต่ต้องพิจารณาถึงพลวัตที่สามารถปรับตัวตามบริบท การวิเคราะห์จึงต้องก้าวข้ามการอธิบาย
เชิงทฤษฎีแบบเอาตัวไปสู่อำนาจและการสังเคราะห์แนวคิดที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ
อำนาจ และสังคมได้อย่างครอบคลุม

บทความนี้จึงมุ่งเสนอกรอบแนวคิด “จริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัต” เพื่ออธิบาย
บทบาทของรัฐและความรับผิดชอบต่อสาธารณะในโลกแห่งความไม่แน่นอน โดยเน้นการบูรณาการ
แนวคิดทางรัฐศาสตร์กับบริบทของสังคมไทย เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งและนำไปสู่การพัฒนา
ระบบการเมืองที่มีความยั่งยืน

ความไม่แน่นอนกับการเปลี่ยนแปลงของรัฐ

ความไม่แน่นอนได้ส่งผลให้รูปแบบของรัฐเปลี่ยนจากโครงสร้างแบบรวมศูนย์ไปสู่ระบบ
ที่มีลักษณะเครือข่ายมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการกำหนดนโยบายไม่
สามารถดำเนินการโดยรัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน (Held,
2006) ซึ่งชี้ให้เห็นว่ารัฐในยุคปัจจุบันต้องทำหน้าที่เป็นผู้ประสานมากกว่าผู้ควบคุม การ



เปลี่ยนแปลงนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดสังคมสมัยใหม่ที่มีความเปราะบางและไม่แน่นอน ซึ่งทำให้รัฐต้องเผชิญกับความเสี่ยงในระดับที่ไม่เคยมีมาก่อน (Giddens, 1990)

ความไม่แน่นอนในสังคมร่วมสมัยได้เปลี่ยนบทบาทของรัฐอย่างมีนัยสำคัญ จากเดิมที่รัฐสามารถกำหนดนโยบายและควบคุมทรัพยากรได้อย่างเป็นศูนย์กลาง ปัจจุบันรัฐต้องเผชิญกับข้อจำกัดจากปัจจัยภายนอกและภายในที่มีความซับซ้อนมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้รัฐไม่สามารถดำรงบทบาทในฐานะผู้ใช้อำนาจเพียงฝ่ายเดียวได้อีกต่อไป ลักษณะของรัฐจึงเปลี่ยนไปสู่รูปแบบที่เน้นการประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ มากขึ้น การบริหารจัดการต้องอาศัยเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อปัญหาที่มีความซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ประเวศ วะสี, 2550) ความไม่แน่นอนยังส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย เนื่องจากข้อมูลมีความเปลี่ยนแปลงและไม่สมบูรณ์ ทำให้การตัดสินใจต้องอาศัยการประเมินความเสี่ยงและความยืดหยุ่นสูง

จริยธรรมทางการเมืองในแนวคิดนักวิชาการไทย

จริยธรรมทางการเมืองในบริบทของสังคมไทยมิได้เป็นเพียงกรอบเชิงนามธรรมที่ใช้กำกับพฤติกรรมของผู้ใช้อำนาจเท่านั้น หากแต่เป็นผลสะท้อนของโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่หล่อหลอมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างต่อเนื่อง การทำความเข้าใจจริยธรรมทางการเมืองจึงจำเป็นต้องพิจารณาในลักษณะองค์รวม โดยเชื่อมโยงระหว่างอำนาจ ความชอบธรรม และความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก จริยธรรมทางการเมืองในบริบทของสังคมไทยมิได้เป็นเพียงกรอบเชิงนามธรรมที่ใช้กำกับพฤติกรรมของผู้ใช้อำนาจเท่านั้น

แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมทางการเมืองในสังคมไทยมักเน้นความสำคัญของ “คุณธรรม” ในฐานะฐานรองรับการใช้อำนาจ โดยมองว่าการใช้อำนาจที่ปราศจากคุณธรรมย่อมนำไปสู่ความไม่เป็นธรรมและความขัดแย้งในสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจกับคุณธรรมในลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นว่า จริยธรรมมิใช่เพียงเรื่องของบุคคล แต่เป็นเงื่อนไขสำคัญของความยั่งยืนทางการเมือง การพัฒนาระบบการเมืองจึงต้องอาศัยการสร้างสมดุลระหว่างอำนาจและคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง (ประเวศ วะสี, 2554) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าจริยธรรมทางการเมืองมิได้เป็นองค์ประกอบเสริม แต่เป็นแกนกลางของระบบการเมืองที่กำหนดทิศทางของการใช้อำนาจ

ในอีกมิติหนึ่ง การใช้อำนาจในสังคมมิได้เกิดขึ้นเพียงในระดับโครงสร้างรัฐ แต่แทรกอยู่ในความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับต่าง ๆ (Foucault, 1980) การทำความเข้าใจจริยธรรมทางการเมืองจึงต้องพิจารณาทั้งในระดับโครงสร้างและระดับปฏิสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของสังคมไทยที่มีความซับซ้อนและหลากหลาย ความชอบธรรมของรัฐถูกมองว่าเป็นผลลัพธ์ของการใช้อำนาจที่ได้รับการยอมรับจากประชาชน มิใช่เพียงการอาศัยกฎหมายหรือโครงสร้าง



สถาบันเพียงอย่างเดียว ความชอบธรรมในลักษณะนี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับจริยธรรม เนื่องจากการใช้อำนาจที่สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคมจะช่วยสร้างความไว้วางใจและลดความขัดแย้ง ในทางกลับกัน การใช้อำนาจที่ขาดจริยธรรมย่อมนำไปสู่การตั้งคำถามและการต่อต้านจากประชาชน (สุรเกียรติ์ เสถียรไทย, 2558) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความชอบธรรมมิได้เป็นสิ่งที่มียู้อยู่โดยกำเนิด แต่ต้องได้รับการสร้างและรักษาอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการที่มีความโปร่งใสและเป็นธรรมเมื่อพิจารณาในมิติของโครงสร้างทางการเมือง จะเห็นได้ว่าจริยธรรมทางการเมืองในสังคมไทยมีความสัมพันธ์กับลักษณะของรัฐที่มีการผสมผสานระหว่างอำนาจแบบดั้งเดิมกับกลไกประชาธิปไตย การผสมผสานดังกล่าวทำให้เกิดความตึงเครียดระหว่างค่านิยมแบบอำนาจนิยมกับค่านิยมแบบประชาธิปไตย ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดมาตรฐานทางจริยธรรมในการใช้อำนาจ ความไม่สอดคล้องกันของค่านิยมเหล่านี้ทำให้เกิดความคลุมเครือในเรื่องของความถูกต้องและความชอบธรรม และนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองในหลายช่วงเวลา (เกษียร เตชะพีระ, 2562) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าจริยธรรมทางการเมืองมิได้เป็นเพียงเรื่องของหลักการ แต่เป็นผลจากการต่อรองทางอำนาจในบริบททางสังคมที่ซับซ้อน

ในแง่นี้ จริยธรรมทางการเมืองจึงมีลักษณะเป็น “กระบวนการ” มากกว่าการเป็น “หลักการคงที่” กล่าวคือ จริยธรรมถูกกำหนดและปรับเปลี่ยนผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน และระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม การทำความเข้าใจจริยธรรมในลักษณะนี้ช่วยให้สามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงของมาตรฐานทางการเมืองได้อย่างยืดหยุ่น และสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้ การพิจารณาจริยธรรมทางการเมืองในบริบทไทยยังต้องคำนึงถึงบทบาทของวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในการกำหนดค่านิยมและความเชื่อของสังคม การสร้างความชอบธรรมของรัฐในหลายช่วงเวลาอาศัยการอ้างอิงถึงประวัติศาสตร์และอุดมการณ์ ซึ่งมีบทบาทในการกำหนดกรอบความคิดของประชาชนเกี่ยวกับอำนาจและความถูกต้อง อย่างไรก็ตาม การพึ่งพาอุดมการณ์เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอในบริบทที่สังคมมีความหลากหลายและเปิดกว้างมากขึ้น การสร้างจริยธรรมทางการเมืองจึงต้องอาศัยกระบวนการที่เปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสรี (ธงชัย วินิจจะกูล, 2563) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าจริยธรรมต้องถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการทางสังคม มิใช่กำหนดจากบนลงล่างเพียงอย่างเดียว

อีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญคือ ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมทางการเมืองกับแนวคิดธรรมาภิบาล ซึ่งเน้นการบริหารจัดการที่โปร่งใส มีส่วนร่วม และรับผิดชอบ แนวคิดดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาระบบการบริหารรัฐกิจในสังคมไทย โดยมุ่งเน้นการสร้าง ความไว้วางใจและความชอบธรรมของรัฐผ่านกระบวนการที่เปิดกว้างและตรวจสอบได้ (อมรวิชช์ นาครทรรพ, 2560) การนำแนวคิดธรรมาภิบาลมาใช้สะท้อนให้เห็นว่าจริยธรรมทางการเมืองสามารถถูกสถาปนาในระดับโครงสร้างได้ และไม่จำกัดอยู่เพียงในระดับพฤติกรรมของ



บุคคล อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดจริยธรรมและธรรมาภิบาลไปใช้ในทางปฏิบัติยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ โดยเฉพาะในบริบทที่โครงสร้างอำนาจยังคงมีลักษณะรวมศูนย์และมีความไม่เท่าเทียมสูง ความไม่สมดุลของอำนาจดังกล่าวทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเต็มที่ และส่งผลให้การสร้างจริยธรรมทางการเมืองในระดับโครงสร้างยังคงเป็นความท้าทายที่สำคัญ นอกจากนี้ ความชอบธรรมของรัฐยังสามารถอธิบายผ่านกระบวนการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างคามยอมรับในระบบการเมือง (Habermas, 1996) เมื่อเชื่อมโยงกับบริบทไทย จะเห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความชอบธรรม (เกษียร เตชะพีระ, 2562) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าจริยธรรมทางการเมืองต้องตั้งอยู่บนฐานของการมีส่วนร่วม มิใช่การใช้อำนาจเพียงฝ่ายเดียว

ในภาพรวม แนวคิดจริยธรรมทางการเมืองในบริบทของนักวิชาการไทยสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการเชื่อมโยงระหว่างอำนาจ ความชอบธรรม และความรับผิดชอบในลักษณะที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย การเน้นบทบาทของคุณธรรม การมีส่วนร่วม และธรรมาภิบาล แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มในการพัฒนาระบบการเมืองที่ให้ความสำคัญกับความยั่งยืนและความเป็นธรรมมากขึ้น การสังเคราะห์แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่ข้อสรุปที่สำคัญว่า จริยธรรมทางการเมืองในสังคมไทยไม่สามารถอธิบายได้ด้วยกรอบแนวคิดแบบตายตัว แต่ต้องพิจารณาในฐานะระบบที่มีความยืดหยุ่นและปรับตัวได้ตามบริบท การทำความเข้าใจจริยธรรมในลักษณะนี้จะช่วยให้สามารถพัฒนากรอบแนวคิดใหม่ที่สามารถรองรับความไม่แน่นอนและความซับซ้อนของสังคมในปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวิพากษ์รัฐแบบดั้งเดิม

รัฐแบบดั้งเดิมในทางรัฐศาสตร์มักถูกอธิบายผ่านกรอบแนวคิดที่เน้นอำนาจอธิปไตย ความชอบธรรมทางกฎหมาย และการควบคุมทรัพยากรภายในอาณาเขตเป็นหลัก โครงสร้างของรัฐในลักษณะดังกล่าวมีจุดแข็งในด้านความมั่นคงและความเป็นระเบียบ แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อจำกัดที่สำคัญเมื่อเผชิญกับบริบทของสังคมร่วมสมัยที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพิจารณารัฐในฐานะผู้ใช้อำนาจแบบรวมศูนย์เพียงฝ่ายเดียวจึงเริ่มถูกตั้งคำถามมากขึ้น โดยเฉพาะในบริบทที่ปัญหาสาธารณะมีลักษณะเชื่อมโยงกันในหลายมิติและต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน รัฐแบบดั้งเดิมที่มีลักษณะเป็นระบบราชการลำดับชั้นมีข้อจำกัดในการตอบสนองต่อสังคมที่ซับซ้อน (Weber, 1947) โดยเฉพาะเมื่อเผชิญกับบริบทของความไม่แน่นอน การยึดติดกับโครงสร้างดังกล่าวอาจทำให้รัฐขาดความยืดหยุ่นและไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ในขณะเดียวกัน การวิพากษ์อำนาจในสังคมร่วมสมัยชี้ให้เห็นว่าอำนาจมิได้เป็นสิ่งที่คงที่ แต่เป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงและแทรกซึมอยู่ในความสัมพันธ์ต่าง ๆ



(Foucault, 1980) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการทำความเข้าใจรัฐต้องพิจารณาในมิติที่หลากหลายมากขึ้น

ลักษณะสำคัญของรัฐแบบดั้งเดิมคือการยึดถืออำนาจในรูปแบบลำดับชั้น โดยมีศูนย์กลางการตัดสินใจอยู่ที่ส่วนกลาง โครงสร้างดังกล่าวมีความเหมาะสมในบริบทที่ปัญหามีลักษณะไม่ซับซ้อนและสามารถจัดการได้ผ่านคำสั่งและกฎระเบียบ อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้น การบริหารจัดการในลักษณะนี้ก็กลับกลายเป็นข้อจำกัด เนื่องจากไม่สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ต้องการความยืดหยุ่นและการมีส่วนร่วมได้อย่างเพียงพอ (ประเวศ วะสี, 2550) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบของรัฐที่เน้นการควบคุมไม่สามารถรองรับความเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ รัฐแบบดั้งเดิมยังเน้นแนวโน้มที่จะสร้างความชอบธรรมผ่านกลไกเชิงสถาบันและกฎหมายเป็นหลัก โดยถือว่าการใช้อำนาจที่อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายย่อมเป็นสิ่งที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม ในบริบทของสังคมที่มีความผันผวนทางการเมืองมากขึ้น ความชอบธรรมไม่สามารถอาศัยเพียงกฎหมายได้อีกต่อไป แต่ต้องอาศัยการยอมรับจากประชาชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักของสังคม (สุระเกียรติ์ เสถียรไทย, 2558) ความเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้รัฐต้องเผชิญกับความท้าทายในการรักษาความชอบธรรมในสถานการณ์ที่ความคาดหวังของประชาชนมีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญคือ การที่รัฐแบบดั้งเดิมมักละเลยมิติของจริยธรรมในการใช้อำนาจ โดยเน้นการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบเป็นหลัก แม้ว่าการดำเนินการดังกล่าวจะช่วยสร้างความเป็นระเบียบ แต่ในบางกรณีกลับไม่สามารถตอบสนองต่อหลักความยุติธรรมในเชิงเนื้อหาได้ การใช้อำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมายแต่ขาดความเป็นธรรมย่อมนำไปสู่ความไม่พอใจและความขัดแย้งในสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากฎหมายเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอในการสร้างความชอบธรรมของรัฐ

ในบริบทของสังคมไทย การสร้างความชอบธรรมของรัฐในอดีตมักอาศัยการอ้างอิงถึงประวัติศาสตร์และอุดมการณ์เป็นสำคัญ การผลิตซ้ำของความหมายทางประวัติศาสตร์มีบทบาทในการกำหนดกรอบความคิดของประชาชนเกี่ยวกับอำนาจและความถูกต้อง อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมมีความเปิดกว้างมากขึ้น การพึ่งพาอุดมการณ์เพียงอย่างเดียวกลับไม่เพียงพอในการสร้างความยอมรับจากประชาชน (ธงชัย วินิจจะกูล, 2563) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความชอบธรรมของรัฐต้องถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการที่มีความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น นอกจากนี้ โครงสร้างของรัฐแบบดั้งเดิมยังมีความสัมพันธ์กับระบบอุปถัมภ์และความไม่เท่าเทียมทางอำนาจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการกระจายทรัพยากรและโอกาสในสังคม ความไม่สมดุลดังกล่าวทำให้เกิดความรู้สึกไม่เป็นธรรมและนำไปสู่ความขัดแย้งทางสังคมในระยะยาว (เกษียร เตชะพีระ, 2562) การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงไม่สามารถทำได้เพียงการปรับปรุงนโยบาย แต่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างและค่านิยมของสังคม



เมื่อพิจารณาในภาพรวม จะเห็นได้ว่ารูปแบบดั้งเดิมมีข้อจำกัดหลายประการในการรองรับความไม่แน่นอนและความซับซ้อนของสังคมร่วมสมัย การยึดติดกับโครงสร้างอำนาจแบบรวมศูนย์และการสร้างความชอบธรรมผ่านกฎหมายหรืออุดมการณ์เพียงอย่างเดียวไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเพียงพอ การวิพากษ์รูปแบบดั้งเดิมจึงมิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อปฏิเสธบทบาทของรัฐ แต่เพื่อเปิดพื้นที่ให้เกิดการทบทวนและปรับปรุงแนวคิดเกี่ยวกับรัฐให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับมิติของจริยธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความชอบธรรมของรัฐในยุคปัจจุบัน

ในแง่นี้ การพัฒนารัฐในอนาคตจึงต้องก้าวข้ามกรอบแนวคิดแบบดั้งเดิมไปสู่รูปแบบที่มองรัฐในฐานะพื้นที่ของความสัมพันธ์และความร่วมมือมากกว่าการเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจเพียงฝ่ายเดียว แนวคิดดังกล่าวจะช่วยเปิดโอกาสให้เกิดรูปแบบใหม่ของการจัดการทางการเมืองที่สามารถรองรับความไม่แน่นอนและความซับซ้อนของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐ

การเปลี่ยนแปลงของบริบทโลกและสังคมร่วมสมัยได้ก่อให้เกิดความจำเป็นในการทบทวนฐานคิดเกี่ยวกับรัฐอย่างมีนัยสำคัญ แนวคิดแบบดั้งเดิมที่มองรัฐในฐานะศูนย์กลางของอำนาจและผู้กำหนดทิศทางของสังคมเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถอธิบายความซับซ้อนของความสัมพันธ์ทางการเมืองในยุคปัจจุบันได้อย่างเพียงพอ การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐจึงมิใช่เพียงการปรับปรุงกลไกการบริหาร แต่เป็นการเปลี่ยนกรอบความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ และความสัมพันธ์ของรัฐกับสังคมอย่างลึกซึ้ง ฐานคิดใหม่ของรัฐจำเป็นต้องตั้งอยู่บนความเข้าใจว่ารัฐมิได้เป็นองค์กรที่ใช้อำนาจเบ็ดเสร็จ หากแต่เป็น “พื้นที่ของความสัมพันธ์” ที่ประกอบด้วยปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีลักษณะทั้งความร่วมมือและความขัดแย้ง ซึ่งต้องได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมเพื่อสร้างความสมดุลของระบบการเมือง การมองรัฐในลักษณะนี้ช่วยเปิดพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความชอบธรรมในยุคปัจจุบัน การเปลี่ยนผ่านจากรัฐแบบควบคุมไปสู่รัฐแบบประสานความร่วมมือเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของการรื้อสร้างฐานคิดดังกล่าว รัฐในรูปแบบใหม่นี้ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงกำหนดนโยบายและควบคุมการดำเนินงาน แต่ทำหน้าที่เป็นผู้สร้างเงื่อนไขและกลไกที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม การบริหารจัดการจึงต้องอาศัยความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความยืดหยุ่นในการแก้ไขปัญหาที่มีความซับซ้อน การรื้อสร้างรัฐต้องตั้งอยู่บนแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเน้นการจัดการ



ทรัพยากรร่วมกันของสังคม (Ostrom, 1990) แนวคิดดังกล่าวช่วยให้เห็นว่ารัฐมิใช่ผู้ควบคุมเพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นส่วนหนึ่งของระบบที่ต้องอาศัยความร่วมมือ นอกจากนี้ โครงสร้างอำนาจในสังคมยังมีลักษณะซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับทุนทางสังคมและวัฒนธรรม (Bourdieu, 1986) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงรัฐต้องคำนึงถึงโครงสร้างเชิงลึกของสังคมด้วย

ในบริบทของสังคมไทย การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐต้องเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและวัฒนธรรมทางการเมืองที่ฝังรากลึก ระบบอุปถัมภ์และความไม่เท่าเทียมทางอำนาจยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน การปรับเปลี่ยนฐานคิดของรัฐจึงต้องดำเนินควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงในระดับวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม ซึ่งต้องอาศัยเวลาและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง (เกษียร เตชะพีระ, 2562) การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้จึงมิใช่กระบวนการที่สามารถดำเนินการได้ในระยะสั้น แต่ต้องอาศัยความต่อเนื่องและความร่วมมือจากทุกภาคส่วน อีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญคือ การให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบสาธารณะในฐานะองค์ประกอบหลักของฐานคิดใหม่ของรัฐ ความรับผิดชอบในลักษณะนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการปฏิบัติตามกฎหมาย แต่หมายถึงความสามารถของรัฐในการตอบสนองต่อความต้องการและผลประโยชน์ของประชาชนอย่างเป็นธรรม การสร้างความรับผิดชอบดังกล่าวต้องอาศัยกลไกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบการใช้อำนาจ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสและลดโอกาสในการใช้อำนาจในทางที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐยังต้องให้ความสำคัญกับบทบาทของความรู้และข้อมูลในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจในยุคความไม่แน่นอนต้องอาศัยข้อมูลที่มีความหลากหลายและการวิเคราะห์ที่ครอบคลุม ซึ่งต้องเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น การใช้ความรู้ในลักษณะนี้ช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการตัดสินใจและเพิ่มความชอบธรรมของนโยบาย แนวคิดธรรมาภิบาลมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการรื้อสร้างฐานคิดของรัฐ โดยเน้นหลักความโปร่งใส การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบ ซึ่งช่วยสร้างความไว้วางใจและความชอบธรรมของรัฐในสายตาของประชาชน (อมรวิรัช นาครทรรพ, 2560) การนำหลักการดังกล่าวมาใช้ไม่ได้เป็นเพียงการปรับปรุงกระบวนการบริหาร แต่เป็นการเปลี่ยนวิธีคิดเกี่ยวกับอำนาจ จากการใช้อำนาจเพื่อควบคุมไปสู่การใช้อำนาจเพื่อสร้างความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกัน ในบริบทดังกล่าว การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐมิได้หมายถึงเพียงการปรับเปลี่ยนกลไกเชิงโครงสร้างหรือระเบียบวิธีการบริหารเท่านั้น หากแต่เป็นการทบทวนและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองและการบริหารที่ฝังรากลึกอยู่ในระบบรัฐแบบเดิม โดยเฉพาะวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์ซึ่งมีลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ตั้งอยู่บนฐานของการพึ่งพา การตอบแทนผลประโยชน์ และความไม่สมดุลของอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชน วัฒนธรรมดังกล่าวส่งผลให้การใช้อำนาจของรัฐมักถูกขับเคลื่อนภายใต้ตรรกะแห่งการควบคุม การรวมศูนย์อำนาจ และการตัดสินใจจากส่วนบน



มากกว่าการยึดหลักการมีส่วนร่วมและประโยชน์สาธารณะ การรื้อฐานคิดเช่นนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดธรรมาภิบาลเข้ามาเป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของรัฐ โดยหลักความโปร่งใสช่วยลดเงื่อนไขของการใช้อำนาจโดยปราศจากการตรวจสอบ หลักความรับผิดชอบช่วยสร้างกลไกให้ผู้ใช้อำนาจต้องรับผิดชอบต่อผลของการตัดสินใจ และหลักการมีส่วนร่วมช่วยเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามาเป็นหุ้นส่วนในการกำหนดทิศทางการบริหารสาธารณะ องค์ประกอบเหล่านี้มิได้เป็นเพียงหลักการเชิงนามธรรม หากแต่เป็นรากฐานสำคัญของการเปลี่ยนผ่านจากรัฐที่ดำรงอยู่บนความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ไปสู่รัฐที่ตั้งอยู่บนหลักนิติธรรม ความร่วมมือ และความชอบธรรมเชิงประชาธิปไตย อันจะเป็นแนวทางสำคัญสำหรับการปฏิรูปประบบรัฐและการเสริมสร้างความไว้วางใจระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างยั่งยืน

ในภาพรวม การรื้อสร้างฐานคิดของรัฐเป็นกระบวนการที่ต่างจากการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับโครงสร้าง แนวคิด และวัฒนธรรมทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อสร้างรัฐที่มีความยืดหยุ่น เปิดกว้าง และสามารถตอบสนองต่อความไม่แน่นอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมองรัฐในฐานะพื้นที่ของความสัมพันธ์และความรับผิดชอบร่วมช่วยเปิดโอกาสให้เกิดรูปแบบใหม่ของการจัดการทางการเมืองที่เน้นความร่วมมือมากกว่าการควบคุม การพัฒนาฐานคิดดังกล่าวจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในลักษณะของการใช้อำนาจ ซึ่งจะเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมมากขึ้น อันเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างความชอบธรรมของรัฐในโลกแห่งความไม่แน่นอน และเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาจริยธรรมทางการเมืองในรูปแบบใหม่สอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัย

จริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัต

ภายใต้บริบทของโลกแห่งความไม่แน่นอน จริยธรรมทางการเมืองไม่สามารถถูกอธิบายหรือกำหนดผ่านกรอบแนวคิดแบบคงที่ได้อีกต่อไป เนื่องจากเงื่อนไขทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและไม่สามารถคาดการณ์ได้อย่างแม่นยำ จริยธรรมทางการเมืองจึงต้องได้รับการทำความเข้าใจในฐานะ “ระบบเชิงพลวัต” ที่สามารถปรับตัวตามบริบท และมีความสัมพันธ์กับปัจจัยต่าง ๆ อย่างซับซ้อน จริยธรรมทางการเมืองในยุคปัจจุบันต้องมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่มองว่าสังคมมีลักษณะไหลลื่นและไม่แน่นอน (Bauman, 2000) การทำความเข้าใจจริยธรรมในลักษณะนี้ช่วยให้สามารถอธิบายความเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความยุติธรรมในบริบทดังกล่าวจึงต้องมีลักษณะยืดหยุ่นและคำนึงถึงศักยภาพของมนุษย์ในการดำรงชีวิต (Sen, 2009) ซึ่งช่วยให้การวิเคราะห์จริยธรรมมีความลึกซึ้งและสอดคล้องกับความเป็นจริงมากขึ้น

ลักษณะสำคัญของจริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตคือการยอมรับว่าความถูกต้องทางการเมืองมิได้มีลักษณะตายตัว แต่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป การตัดสินใจว่าการใช้



อำนาจใดเป็นสิ่งที่เหมาะสมจึงต้องอาศัยการพิจารณาอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงทั้งผลลัพธ์ ผลกระทบ และความเป็นธรรมในเชิงกระบวนการ การยึดติดกับหลักการที่แข็งตัวโดยไม่คำนึงถึง บริบทอาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง และก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมใน สังคม

ในแง่ จริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตจึงเน้นการสร้างดุลยภาพระหว่างองค์ประกอบ หลักหลายประการ ได้แก่ อำนาจ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม องค์ประกอบเหล่านี้มิได้ดำรงอยู่อย่างแยกขาดจากกัน แต่มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อกันอย่าง ต่อเนื่อง การใช้อำนาจที่ขาดความยุติธรรมย่อมนำไปสู่ความขัดแย้ง ขณะที่ความยุติธรรมที่ ปราศจากกลไกความรับผิดชอบต่ออาจไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ความรับผิดชอบต่อ สาธารณะจึงเป็นแกนกลางของจริยธรรมทางการเมืองในยุคปัจจุบัน เนื่องจากเป็นกลไกที่ เชื่อมโยงระหว่างอำนาจกับความยุติธรรม การใช้อำนาจที่ความรับผิดชอบต่อ หมายถึงการ ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชน และการเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบและมีส่วน ร่วมในการตัดสินใจ แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีประชาธิปไตยที่เน้นความโปร่งใสและการมี ส่วนร่วม ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างความชอบธรรมของรัฐ (อมรวิรัช นาคทรพ, 2560) การบูรณาการหลักการเหล่านี้เข้าด้วยกันช่วยให้จริยธรรมทางการเมืองสามารถตอบสนองต่อ ความซับซ้อนของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในบริบทของสังคมไทย จริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตยังสะท้อนถึงความจำเป็นใน การปรับตัวของค่านิยมและแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนไม่ สามารถตั้งอยู่บนฐานของการควบคุมเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยความร่วมมือและความ ไว้วางใจ การสร้างความไว้วางใจดังกล่าวต้องอาศัยกระบวนการที่เปิดกว้าง โปร่งใส และให้ ความสำคัญกับเสียงของประชาชน ซึ่งจะช่วยลดความตึงเครียดและความขัดแย้งในสังคม

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาจริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลาย ประการ โดยเฉพาะในบริบทที่โครงสร้างอำนาจยังคงมีลักษณะไม่สมดุล ความไม่เท่าเทียมในการ เข้าถึงทรัพยากรและโอกาสทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเต็มที่ ซึ่งส่งผลให้จริยธรรมทางการเมืองในระดับโครงสร้างยังคงเป็นเป้าหมายที่ต้องพัฒนาอย่าง ต่อเนื่อง (เกษียร เตชะพีระ, 2562) ข้อจำกัดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาจริยธรรมทาง การเมืองไม่สามารถดำเนินการได้เพียงในระดับแนวคิด แต่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงในระดับ โครงสร้างและสถาบันด้วย อีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญคือ บทบาทของการเรียนรู้และการ ปรับตัวในการพัฒนาจริยธรรมทางการเมือง เนื่องจากความไม่แน่นอนทำให้ไม่สามารถกำหนด แนวทางที่ถูกต้องเพียงรูปแบบเดียวได้ การพัฒนาจริยธรรมจึงต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้จาก ประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง การเปิดพื้นที่ให้เกิด การถกเถียงและการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการดังกล่าว



เมื่อพิจารณาในภาพรวม จริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตสามารถถูกมองว่าเป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมในยุคที่ความไม่แน่นอนเป็นเงื่อนไขพื้นฐาน กรอบแนวคิดนี้ช่วยให้สามารถเข้าใจการใช้อำนาจในลักษณะที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบท รวมถึงช่วยสร้างแนวทางในการพัฒนาระบบการเมืองที่มีความยั่งยืนและเป็นธรรม การนำแนวคิดจริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตไปประยุกต์ใช้จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนารัฐในอนาคต เนื่องจากช่วยให้รัฐสามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างดุลยภาพระหว่างอำนาจ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความชอบธรรมของรัฐและลดความขัดแย้งในสังคม

เมื่อวิเคราะห์ตลอดทั้งบทความชี้ให้เห็นว่า จริยธรรมทางการเมืองในโลกแห่งความไม่แน่นอนไม่สามารถอธิบายได้ด้วยกรอบแนวคิดแบบคงที่ หากแต่ต้องเข้าไปสู่ในระบบเชิงพลวัตที่องค์ประกอบต่าง ๆ มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อกันอย่างต่อเนื่อง การสังเคราะห์ดังกล่าวนำไปสู่การจัดระเบียบองค์ประกอบหลัก 4 ประการ พร้อมประเด็นย่อยที่สะท้อนความซับซ้อนของการเมืองร่วมสมัย ดังนี้

การประยุกต์ใช้แบบจำลองจริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตในทางปฏิบัติแบบจำลองจริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารรัฐภายใต้ความไม่แน่นอน โดยอาศัยเทคโนโลยีดิจิทัลและกลไกธรรมาภิบาลเพื่อเสริมสร้างความชอบธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน

1) อำนาจ (Power) อำนาจในโลกปัจจุบันมิได้รวมศูนย์อยู่ที่รัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่กระจายอยู่ในเครือข่ายของภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม รัฐจึงควรใช้ Digital Governance Platform และ Open Government Data เพื่อบูรณาการข้อมูล เปิดเผยข้อมูลสาธารณะ และเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้ควบคุม” สู่ “ผู้ประสานความร่วมมือ”

2) ความยุติธรรม (Justice) ความยุติธรรมควรตั้งอยู่บนการตัดสินใจที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบท โดยใช้ Data-Driven Policy ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม พร้อมพัฒนา Digital Public Services เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงบริการของรัฐได้อย่างเท่าเทียม

3) ความรับผิดชอบ (Accountability) การใช้อำนาจต้องตรวจสอบได้และรับผิดชอบต่อสาธารณะ รัฐควรพัฒนา Public Accountability Dashboard สำหรับติดตามผลการดำเนินงาน และ E-Complaint System เพื่อเปิดช่องทางให้ประชาชนร้องเรียน ตรวจสอบ และสะท้อนความคิดเห็นได้อย่างโปร่งใส

4) การมีส่วนร่วม (Participation) การมีส่วนร่วมเป็นฐานสำคัญของความชอบธรรมทางการเมือง รัฐควรสร้าง Digital Participation Platform เช่น ระบบรับฟังความคิดเห็น

ออนไลน์ (E-Public Consultation) หรือแพลตฟอร์มเสนอข้อคิดเห็นเชิงนโยบาย เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจสาธารณะ

ข้อสังเคราะห์เชิงวิชาการ

แบบจำลองนี้มีใช้เพียงกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี แต่สามารถพัฒนาเป็นแนวทางเชิงนโยบายได้จริง โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือในการกระจายอำนาจ สร้างความยุติธรรม เสริมความรับผิดชอบ และขยายการมีส่วนร่วม อันจะช่วยให้รัฐปรับตัวต่อความไม่แน่นอน และเสริมสร้างธรรมาภิบาลอย่างยั่งยืน



ภาพที่ 1 การประยุกต์ใช้แบบจำลองจริยธรรมทางการเมืองเชิงพลวัตในทางปฏิบัติ
ที่มา: ออกแบบโดยผู้เขียน

สรุป

เมื่อพิจารณาภาพรวมของการวิเคราะห์ สามารถสรุปได้ว่า จริยธรรมทางการเมืองในโลกแห่งความไม่แน่นอนมีข้อขัดของหลักการที่ตายตัว หากเป็นระบบเชิงพลวัตที่ต้องปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ แนวคิดเกี่ยวกับรัฐ อำนาจ และความชอบธรรมจึงจำเป็นต้องได้รับการทบทวนใหม่ โดยเฉพาะในบริบทที่อำนาจมิได้รวมศูนย์อยู่ที่รัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่กระจายตัวอยู่ในเครือข่ายของภาคส่วนต่าง ๆ ความชอบธรรมของรัฐจึงมิได้ขึ้นอยู่กับเพียงกฎหมายหรือโครงสร้างสถาบัน หากเกิดจากความไว้วางใจ ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วม



ร่วมของประชาชน ซึ่งต้องได้รับการสร้างและรักษาอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการที่เปิดกว้าง และตรวจสอบได้ การวิเคราะห์ยังชี้ให้เห็นว่า การใช้อำนาจที่ขาดความรับผิดชอบเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความขัดแย้งและความไม่เป็นธรรมในสังคม ดังนั้น การพัฒนาจริยธรรมทางการเมืองจึงต้องให้ความสำคัญกับกลไกความรับผิดชอบที่มีประสิทธิภาพ โดยเน้น วัฒนธรรมอภิบาลมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความชอบธรรมของรัฐผ่านหลักความโปร่งใส การตรวจสอบได้ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ขณะเดียวกัน การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบการใช้อำนาจ ย่อมช่วยลดความตึงเครียดทางการเมือง เสริมสร้างความไว้วางใจ และสร้างเสถียรภาพในระยะยาว เมื่อเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้งหมด จะเห็นได้ว่า จริยธรรมทางการเมืองต้องอาศัยดุลยภาพระหว่าง อำนาจ ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วม ซึ่งล้วนสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง การขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งย่อมกระทบต่อความชอบธรรมและเสถียรภาพของรัฐ ในทางกลับกัน การเสริมสร้างองค์ประกอบเหล่านี้ร่วมกันจะนำไปสู่ระบบการเมืองที่โปร่งใส เป็นธรรม และยั่งยืน

โดยสรุป จริยธรรมทางการเมืองในโลกแห่งความไม่แน่นอนมิใช่เพียงกรอบแนวคิดเชิงนามธรรม หากเป็นกลไกสำคัญในการกำกับการใช้อำนาจและสร้างสมดุลระหว่างรัฐกับสังคม การประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวที่ในระดับโครงสร้าง นโยบาย และวัฒนธรรมทางการเมือง จะช่วยให้รัฐสามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลง สร้างความชอบธรรม และพัฒนาระบบการเมืองที่ยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- เกษียร เตชะพีระ. (2562). *รัฐไทยกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ประเวศ วะสี. (2550). *การเมืองภาคพลเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ประเวศ วะสี. (2554). *สังคมคุณธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- สุรเกียรติ์ เสถียรไทย. (2558). *ประชาธิปไตยกับคุณธรรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2563). *ประวัติศาสตร์ไทยแบบวิพากษ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน.
- อมรวิทย์ นาคทรรพ. (2560). *ธรรมาภิบาลกับการบริหารรัฐกิจ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. London: Sage Publications.
- Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital*. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). New York: Greenwood Press.



- Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2nd ed.). Oxford: Wiley-Blackwell.
- Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings 1972–1977*. New York: Pantheon Books.
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Habermas, J. (1996). *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Held, D. (2006). *Models of democracy* (3rd ed.). Cambridge: Polity Press.
- Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sen, A. (2009). *The idea of justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Weber, M. (1947). *The theory of social and economic organization*. New York: Oxford University Press.
- Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity*. Cambridge: Polity Press.